

FOLKLOR VE KÜLTÜREL GÜVENLİK (II): TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI 2040 VİZYON BELGESİ'NİN SUNDUĞU İMKÂNLAR

Cevdet AVCI*

Öz

Batı merkezli dünyada 19. yüzyılda üretim-tüketim araçlarındaki hızlı değişim, küreselleşmenin alt yapısını oluşturmuştur. Buna bağlı olarak ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle demografik hareketlilikler, mal ve hizmetler ile kültürel ürün ve içeriklerin dolaşımı artmıştır. Değişimin hızı 20. yüzyılda artmaya devam etmiştir. Bu yüzyılda yaşanan Dünya Savaşları ve sonrasındaki Soğuk Savaş sürecinde ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeni bütün bilgi sistemlerinin askerî, siyasi, ekonomik ve kültürel değişkenlere bağlı olarak güncellenmesini zorunlu kılmıştır. Bu sürecin ortaya çıkardığı insani, toplumsal ve kültürel problemler; değişimler ve dönüşümler sosyal ve beşerî bilimlerin temel gündemlerini teşkil etmiştir. Bu gündemlerden birisi olan güvenlik ve onun alt dallarından olan toplumsal-kültürel güvenlik kavramı, farklı sosyal bilim alanları tarafından kendi cephelerinde ele alınır. Kültürel güvenlik, kimlik güvenliği boyutunda folklor çalışmalarıyla içerik yönünden örtüşür. 20. yüzyılın sonunda Soğuk Savaş'ın bitme sürecinden etkilenen önemli coğrafyalardan birisi Türk dünyası olarak tanımlanan bölgeler olmuştur. Makalenin konusunu, yukarıda ortaya konulan kavramlar ve yaklaşımlar çerçevesinde Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilan etmiş olduğu 2040 Vizyon Belgesi'nin kültürel güvenlik kapsamında sunduğu imkânlar ve konuyla ilgili öneriler teşkil eder. Makalede, folklor disiplininin bakış açısıyla 2040 Vizyon Belgesi'nde belirlenmiş olan başlıkların Türk dünyasının kültürel güvenliği ve bunun evrensel kültüre katkılarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Makalede doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Geniş bir çerçeveye sahip olan Türk dünyası kavramı ve kültürel güvenlik meselesi, makalede 2040 Vizyon Belgesi ile sınırlandırılarak ele alınmıştır. Buna göre 2040 Vizyon Belgesi'nde geçen ulusal kültür, eğitim ve gençlik politikaları, üye devletler arasında yer alan alfabe ve terminoloji birliği, turizm, akademi ortaklıkları başta olmak üzere dijital ortamlar, TV haber ajansları ve medya kuruluşları arasında kurumsallaşmış olan birlikteliklerin Türk kültürünün müşterek temel metinleri başta olmak üzere ortak geçmiş ve kültürel belleğin yeni kuşaklara aktarmak ve sosyal bağları güçlendirmek açısından kültürel güvenliğe sağlayacağı katkılar değerlendirilmiştir. Ortak geçmişten ortak geleceğe gidiş yolunda kendi kültürel birikim ve tecrübelerini Türk dünyasının geleceği adına kullanmanın yanı sıra insanlığın da faydalanacağı biçimde çağın ihtiyaçlarına göre yeniden üretmek dünyanın kültürel, insani, ekonomik ve ekolojik güvenliğine katkı sağlayacaktır tezi makalenin bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel güvenlik, folklor, Türk dünyası, Türk Devletleri Teşkilatı, kültürel miras.

* Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gaziantep-Türkiye cavci@gantep.edu.tr ORCID: 0000-0003-0948-1659.

FOLKLORE AND CULTURAL SECURITY (II): OPPORTUNITIES OFFERED BY THE 2040 VISION DOCUMENT OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES

Abstract

The rapid change in the means of production and consumption in the Western-centered world in the 19th century formed the basis of globalization. Accordingly, with the development of transportation and communication technologies, demographic movements, circulation of goods and services, and cultural products and contents have increased. The pace of change continued to increase in the 20th century. The bipolar world order that emerged during the World Wars of this century and the subsequent Cold War made it necessary for all information systems to be updated depending on military, political, economic and cultural variables. Humanitarian, social and cultural problems arising from this process; Changes and transformations have constituted the basic agendas of social sciences and humanities. Security, one of these agendas, and the concept of socio-cultural security, one of its sub-branches, are handled by different social science fields on their own fronts. Cultural security overlaps in terms of content with folklore studies in the dimension of identity security. One of the important geographies affected by the end of the Cold War at the end of the 20th century was the regions defined as the Turkish world. The subject of the article is the opportunities offered by the 2040 Vision Document announced by the Organization of Turkish States within the scope of cultural security within the framework of the concepts and approaches set out above, and the suggestions on the subject. The article aims to evaluate the cultural security of the Turkish world and its contributions to universal culture of the titles determined in the 2040 Vision Document from the perspective of the folklore discipline. Document analysis technique was used in the article. The concept of the Turkish world and the issue of cultural security, which has a broad framework, are discussed in the article by limiting it to the 2040 Vision Document. Accordingly, the national culture, education and youth policies mentioned in the 2040 Vision Document, the alphabet and terminology union among the member states, tourism, academic partnerships, digital environments, TV news agencies and institutionalized associations between TV news agencies and media organizations are the common foundations of Turkish culture. Its contributions to cultural security in terms of transferring the common past and cultural memory, especially the texts, to new generations and strengthening social ties were evaluated. Among the findings of the article is the thesis that using one's own cultural knowledge and experiences on behalf of the future of the Turkish world on the path from a common past to a common future, as well as reproducing them according to the needs of the age in a way that humanity will benefit from, will contribute to the cultural, human, economic and ecological security of the world.

Keywords: Cultural security, folklore, Turkic world, Organization of Turkish States, cultural heritage.

Giriş

Bilim tarihi açısından bakıldığında sosyal bilimlerin; felsefeden ayrıldığı dönemlerden itibaren bireysel, toplumsal ve kültürel meseleleri tetkik ve sorunlara çözüm üretme amacıyla ortaya çıkıp ilerlediği görülür. İnsanın sosyal ve fiziki çevresiyle olan ilişkileri karmaşıklaşıp geliştikçe bu ilişkileri anlama adına yeni sosyal bilim alanları ortaya çıkmış; mevcut alanlar ise yeni konu, araştırma yöntem ve tekniklerine yönelmiştir. Avrupa Orta Çağ'ından itibaren görülen sosyal gelişmeler, ekonomik üretim sistemlerinin değişimleri, doğa bilimlerindeki ve sosyal bilimlerdeki ilerlemeler 19. yüzyıla gelindiğinde folkloru müstakil bir bilim dalı olarak Batı'da ortaya çıkarmıştır.

Sanayileşme, kentleşme, dijitalleşme, küreselleşme ve kültürel emperyalizm gibi dinamikler insan ve toplum hayatı ile birlikte milli kültürleri ve devletlerin fiziki ve kültürel sınırlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren Avrupa başta olmak üzere dünyanın büyük bir bölümünü etkisi altına alan söz konusu değişimler, bugün yeni alan ve kaynak paylaşımları doğrultusunda devam etmektedir. Bu süreç sosyal bilimlerin kendi araştırma alanları bağlamında dikkatini çekmiş, güvenlik kavramı bu çerçevede güncel çalışma konularından birisi olmuştur. İnsan ve toplum hayatının erken dönem varlık ve ilişki biçimlerini şekillendiren temel kavramlardan birisi olan güvenlik, 21. yüzyılda askerî içerik, amaç ve yöntemlerin dışına çıkarak yeni boyutlar kazanmıştır. Bizim çalışma alanlarımızla ilişkilendirerek baktığımızda literatürde daha önceden de kullanılmış olan kültürel güvenlik, bu makalede üzerinde durulan anahtar kavramlardan birisidir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan ekonomik sistemlerdeki hızlı değişim ve yine aynı yüzyılın sonlarında gündeme gelen küreselleşme, beraberinde devletlerin birbiri üzerindeki etki alanlarını ve biçimlerini değiştirmiştir. Hatta devletlerin uhdesinden çıkan bu etki biçimleri ve alanları çok uluslu şirketlerin kontrolüne girmeye başlamıştır. Bu yüzyılda yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları askerî yöntemlerin yıkıcılığının anlaşılmasının yanı sıra yeni ekonomik sistemde pazar yaratma amacına yönelik yeni istila biçimlerini doğurmuştur. Başka bir ifadeyle sömürgecilik ve emperyalizm artık askerî yöntemlerin yanı sıra hayatın bütün alanlarını kapsayan ve bu makalede bizi ilgilendiren boyutuyla da kültürel hegemonyaları kullanan yeni bir yön kazanmıştır. Bununla birlikte ülkelerin kendi içerisindeki siyasî, ekonomik ve kültürel dinamikleri de önemli kültürel değişimlerin ve problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyadaki askerî mücadele alanlarının yanı sıra ekonomik ve kültürel tehditlerin artması bu değişimde etkilidir. Kopenhag Ekolü'nün öncülüğünde gelişen yeni güvenlik yaklaşımında askerî alanların yanı sıra insani, ekonomik, toplumsal güvenlik ve çevre güvenliği gibi başlıklar güvenlikle ilgili bilimlerin gündemine girmiştir. Geniş güvenlik literatürü içerisinde bizim odaklandığımız nokta, yeni güvenlik yaklaşımının getirmiş olduğu toplumsal-kültürel güvenlik ve folklor ilişkisidir.

Yukarıda Avrupa merkezli olarak çizilen yakın dünya tarihi ile ilgili genel çerçevenin ve yapılan değerlendirmelerin ışığında söz konusu siyasî, askerî, kültürel ve ekonomik değişim süreçlerine maruz kalan coğrafyalardan birisi bugün Türk dünyası olarak ifade ettiğimiz coğrafi ve kültürel bölgedir. Özellikle Sovyet Dönemi politikaları ve sonrasında Doğu ve Batı emperyalizminin etkisiyle dil ve alfabe birliği başta olmak üzere her alanda Türk kültür coğrafyasının 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçilen süreçte maruz kalmış olduğu kıyımlar tarihi gerçekler olarak kayıt altına alınmıştır. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan'ın daimî üye; Macaristan, Türkmenistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin gözlemci üye olduğu Türk Devletleri Teşkilatı tarihsel süreçte maruz kalınan bu durumun telafisi için çalışmaktadır. Bu bağlamda 12 Kasım 2021'de İstanbul'da toplanan Türk Konseyi 8. Zirvesi'nde kabul edilen 2040 Türk Dünyası Vizyon Belgesi söz konusu çalışmaların çerçevesini belirleyen önemli metindir.

Makalede Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi'nde ortaya konulan insani, kültürel, çevresel yaklaşımlar ve hedefler yukarıda çizilen kavram haritası ile ele alınmıştır. Folklor ve Kültürel Güvenlik (II) üst başlığının kullanılmasının sebebi tarafımızdan hazırlanmış folklor ve kültürel güvenlik arasındaki ilişkinin farklı boyutlarına dikkat çekmeye çalışan yayın sürecindeki yazı dizisinden dolayıdır. Nitekim geçmişten bugüne kendini güncelleyen bir bilim dalı olarak folklor, toplumsal ve kültürel meselelere kayıtsız kalmayan; yerel, ulusal ve küresel ölçekte kendi yaklaşımları çerçevesinde bu meseleleri ele alıp çözüm önerileri sunan bir disiplindir. Hem folklor ürünlerinin içeriği hem de folklor disiplininin ortaya koyduğu araştırmaların kimlik güvenliğiyle

doğrudan ilişkisi vardır. Söz konusu yazı dizisinde üst başlık olarak Folklor ve Kültürel Güvenlik kavramı belirlenmiş, konuyla ilgili temel kaynaklar bu yazılarda kullanılarak söz konusu ilişki bizim kendi bakış açımızla birkaç noktada somutlaştırılmıştır. Folklor ve kültürel güvenlik arasındaki akademik ve entelektüel ilişkinin bilimsel zemini ve geleceği konusu müstakil olarak başka bir yazıda ele alındığı için birbirini takip edilen yazılarda tekrar düşmemek adına burada genel olarak değinilip konunun Türk dünyası bağlamına dikkat çekilmiştir. Folklorla kültürel güvenlik arasındaki ilişkinin akademik çalışmalarda farklı boyut ve yanlarıyla ele alınması gereken geniş bir çalışma alanı olduğu tespitiyle giriş bahsini kapatalım.

1. Türk Dünyası, Türk Devletleri Teşkilatı ve Kültürel Bağlar

İnsanın sosyal ve fiziki çevresiyle kendi motivasyonları üzerinden kurduğu ilişkilerin ürünü olan kültür; birikip değişip dönüşerek ilerler. Kültür, “bilişsel, duygusal ve inanç” ((Solmaz., 2021: 9), bazındaki deneyimlerin ürünüdür. İnsanlığın bilinmeyen dönemlerinden itibaren işleyen bu süreçte her daim kültürü etkileyen ve şekillendiren dinamikler farklıdır. Ortaya çıkan kültürel birikim, yapı ve kurumlar üzerinde toplumsal kimlikler şekillenmiştir. İbrahim Kafesoğlu'nun kültür ve medeniyetin oluşup gelişmesinde “coğrafi çevre, cemiyet ve insan” (2005: 25) unsurlarını sentez olarak görmesi kültürle ilgili ortaya koyduğumuz yaklaşımı destekler. Bu çerçevede Türk kültür ve medeniyetinin şekillendiği “tarihi derinlik ve coğrafi genişlik” göz önünde bulundurulduğunda söz konusu ilişki ağının ne kadar gelişkin olduğundan bahsedebiliriz. Başka bir ifadeyle Türkler; tarih öncesi dönemlerden başlayarak dil, kültür ve kimlik gelişimi yaşamış oldukları coğrafyalarda bir taraftan kendi seciyeleri gereği sosyal ve coğrafi yapıyla etkileşim içerisinde olurken diğer taraftan temasa geçilen başka toplumlardan etkilenecek ilerlemişlerdir. Bu ilişki tarzlarının kendine özgü olduğu Türk kimliğinin şekillenmesinde, tarihin zorlayıcı şartları karşısında ayakta durmasında ve yine tarihin akışı içerisinde yeni coğrafi dönem ve ekonomik üretim-tüketim biçimlerine uyum sağlamasında etkili olmuştur. Türk kültür ve medeniyetinin özellikle Türklerin atlı-göçebe yaşadıkları dönemden itibaren geniş bir coğrafi sahaya yayılması; dil, inanç, yaşam tarzları açısından da birtakım farklılıkları ortaya çıkarmıştır. Bu da yukarıda ifade etmiş olduğumuz kültür ve medeniyeti şekillendiren üç temel unsurla ilişkilidir. Yine bu yaşam tarzının yanı sıra tarihin dayatmış olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel koşullar Türklerin söz konusu geniş coğrafya içerisinde farklı boylarla birlikte yaşam tarzları başta olmak üzere çeşitli etnik karışımlara uğramalarına neden olmuştur. Türk kültür ve medeniyetini oluşturan şartlar Türk din tarihi başta olmak üzere yine Türkçenin farklı lehçe ve şivelere ayrılmasında önemli rol oynamıştır. Söz konusu geniş coğrafi saha Türklerin özellikle nüfus yoğunluğunun azaldığı bölgelerde diğer toplumların siyasal, kültürel ve demografik baskısı altına girmesine de yol açmıştır. Daha yakın tarihe gelindiğinde 18 ve 19. yüzyıldan itibaren doğu ve batı Türklüğünün, emperyalizmin işgali altında birbirinden kopartılmaya çalışıldığı görülür. Özellikle Sovyet Dönemi politikalarının genel anlamda Orta Asya ve Kafkaslardaki Türk topluluklarının dil, kültür, inanç yapılarına, eğitim kurumlarına müdahale ile birlikte birbirleriyle olan etkileşimlerini kesmeye yönelik olduğunu görülür. Sovyet Dönemi sonrasında ise Türklerin tarihsel ve kültürel olarak yaşadıkları coğrafyalar yer altı ve yer üstü kaynakları, tarım ve sanayi bölgeleri ile diğer nüfus alanları bakımından doğu ve batı emperyalizminin mücadele sahasına dönüşmüştür. Doğu Türkistan, Kırım, Kerkük ve Kıbrıs bu bağlamda verilecek örneklerden birkaçıdır. Yine bu noktada bir diğer örnek ise Sovyet Dönemi baskı politikalarının neticesi Türk aydınlarının aileleri ile birlikte yaşamış oldukları zorlu şartlardır. Bu durum ayrıca Türkoloji çalışmalarının bir bütün olarak ilerlemesini de engellemiştir. Sovyetlerin dağılması ile birlikte ortaya çıkan bir diğer durum Türkiye'nin bağımsızlığını kazanan Türk cumhuriyetleri ile coğrafi bağının kesilmesi için Karabağ'ın işgali ve Nahçıvan'ın Azerbaycan'la olan bütünlüğünün kesilmesi olmuştur. Bu süreç yalnızca Rusya'nın değil aynı zamanda Batı'nın da isteği doğrultusunda şekillenmiştir. Atatürk'ün öngörüsü ve şahsi çabalarıyla Türkiye'nin Nahçıvan'la kurulan sınırını etkisizleştirmek için ticaret başta olmak üzere her başlıkta Türk dünyası ile olan coğrafi bağı engellenmek istenmiştir. Karabağ konusu bugünün siyasi konjonktürü bağlamında henüz kısmen çözülen ve koparılan fiziki bağların yeniden inşa edildiği bir meseledir. Bu süreçleri anlamak adına iahına çalıştığımız hususlara ek olarak kültür ve medeniyet tarihinin gelişim ve değişimi içerisinde Türk kültürünün geçirmiş olduğu aşamalar, Türkçenin gelişim dönemleri, bütüncül Türk siyaset ve devlet tarihi, Türk devletlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları ile Türkoloji araştırmaları konusunda geniş bir literatür bulunur. Bu geniş literatürün bir bölümü

oryantalizm çalışmaları çerçevesinde Batı tarafından 19. yüzyıldan bu yana ortaya konulurken bir bölümü ise Türk dünyasının farklı bölgelerindeki akademisyen ve aydınlar tarafından yapılmıştır. Sovyetlerin yıkılmasından itibaren ise Türk dünyasına bütüncül bakabilme yolunda yine çeşitli engellemelere rağmen önemli çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir (bkz. Caferoğlu 1983; Ögel 1984; Gökalp 1987; Köseoğlu 1996; Turhan 1997; Özakpınar 1997; Yıldırım 1998; Günay, Güngör 1998; Güngör 1998; Türkoğlu 2004; Chambers 2005; Bayat 2006; Öztürkmen 2006; Buran 2007; Baykara 2007; Roux 2007; Vurucu 2010; Temur 2011; Barthold 2013; Golden 2013; Kafesoğlu 2014; İşina 2014; Gökdağ 2014).

Türk kültür ve medeniyet tarihi ile Türk dünyası çerçevesinde ulusal ve uluslararası geniş bir araştırma literatürü bulunur. Elbette gelecekte bu akademik araştırmalar daha da genişleyecektir. Bu makalenin sınırlılıkları ve odak noktası açısından Türk dünyası ile ilgili genel bilgiler ve kavramsal tanımlamalardan sonra Türk Devletleri Teşkilatının gelişim sürecine değinmek ve bugünkü kültürel bağlara işaret etmek bu bölümdeki temel amacımızdır. 21. yüzyılda Türk dünyası kavramına bakıldığında tarihsel perspektifin yanı sıra Türklerin bugün yoğun olarak yaşadıkları çeşitli ülkeleri de içine alan geniş bir kültürel alandan söz edebiliriz. Ruhi Ersoy'un (2007) da ifadeleriyle Türk dünyası kavramı sosyal, ekonomik, etnik, dini, siyasi ve kültürel boyutları olan bir çerçeveye sahiptir. Dünya üzerinde geniş bir alana yayılmış, aynı kültür ve medeniyet kaynaklarından beslenmiş büyük bir Türk kültür coğrafyası bulunur. Bu büyük coğrafyada tarihte Türkler; imparatorluklar, devletler, beylikler, hanlıklar biçiminde siyasal anlamda örgütlenmişlerdir. İslam öncesi, İslami devre ve modern döneme aktarılan müşterek kültürel miras, Türk dünyasının bir anlamda ontolojik kesişme noktasıdır. Bu mirasın zenginliği Türklerin geleneksel yaşam biçimlerine bağlı olarak geliştirdikleri dinamik ve dışa açık hayat tarzının sonuçlarına dayanır. Nitekim özellikle "bozkır kültür çağı" veya atlı-göçebe dönem olarak ifade edilen süreçte yukarıda genel çerçevesi çizildiği üzere Türklerin dinamik, dışa dönük, öteki toplumlarla bir arada yaşama becerisi ve kültürel alışverişte bulunabilme kabiliyetlerinin geliştiği bir yapı söz konusudur. Dursun Yıldırım Türk kültür ve medeniyetinin bu yapısını ortaya koyarken "hareketlilik, esneklik, kurumlaşma, süreklilik, dönüşüm, değişim, ilerleme, yayılma ve uyum kurma yetenekleri ve kapasitesi" (2000: 32-45) kavramları üzerinden bir değerlendirme yapar. Bu kavramlar Türk dünyası coğrafyası içerisinde tarihsel süreç ve bugün bağlamında Türk kültürünün sosyal ve siyasal anlamda varlığını koruma ve yeni şartlar karşısında yok olmadan kendini güncelleyebilme iradesini açıklar.

Türk kelimesi ve Türk dünyası kavramı tarihsel metinler açısından Türklerin temas ettikleri diğer toplumlar tarafından tanımlanmasıyla karşımıza çıkar. Türklerin yaşadıkları coğrafyaya göre Çin, Arap ve Bizans kaynaklarında çeşitli sıfatlarla anıldıkları, Anadolu başta olmak üzere yaşadıkları coğrafyalara Türkiye veya Türkistan adlandırmalarının verildiği görülür. Buna mukabil Mustafa Öner, Türk ve Türk dünyası kavramının kullanımı ile ilgili şu bilgileri verir:

"Türk Dünyası terimi ve bakış açısı, bizde modernizmin çağı olan XIX. yüzyılda gelişen millî kimlik ile, Türklük düşüncesi ile doğrudan bağlantılıdır. Gayet iyi bilindiği gibi, Türk adı eski Çin kaynaklarında ve özellikle VIII. yüzyıl Göktürk Kağanlığı yazıtlarında tarihilemiş ve komşularının da benimsediği bir ad olmuştur. Türklerin komşusu olan Çinliler, İranlılar, Bizanslılar, objektif bir dış adlandırma olarak Türk terimini daima kullanmışlardır. Ancak XIX. yüzyılda Türklerin de modern bir millî kimlik olarak, subjektif bir öz adlandırma olarak Türk adını kullanmağa başlaması bambaşka bir değer taşır. Kimlik araştırmalarında asıl değer taşıyan da zaten budur, bir milletin kendisi için hangi adı kullandığı ve öz kimlik inşasını nasıl yaptığı esastır. Türkolojinin de yükseldiği çağ, aynı zamanda bu Türk millî kimliğinin de geliştiği XIX. yüzyıl sonları ile XX. yüzyıl başlarına denk gelmektedir." (2014: 18).

Türk dünyası kavramı ele alınırken belli bir devlet ve kesin sınırları olan bir bölgeden bahsedilemeyeceğini söyleyen Johanson'a göre Türkçe konuşanların üzerinde yaşadığı geniş bir haritadan söz etmek gerekir. Ona göre bu dilin sınırları "Bosna'dan Çin Seddi'ne, Orta İran'dan Kuzey Buz Denizi'ne ulaşır. 35 ve 55. enlemler arasında bulunan uzun bir şerit merkezi oluşturur. Batıda -Anadolu, Kuzey İran ve Yukarı Kafkasya'yı içine alan - dar bir bölüm, sonra Hazar Denizi'nin doğusunda yer alan geniş; fakat nüfus yoğunluğu az Batı Türkistan ve nihayet Tanrı Dağları'nın ötesindeki Doğu Türkistan" (2001: 168) Türk dünyasının tarihsel haritası olarak gösterilebilir. Buna ek olarak Türk dünyası coğrafyasının bugün 11.2 milyon km. karelik bir alanda etnik ve kültürel bağlarla mündemiç büyük bir nüfustan bahsetmek mümkündür. Bu sahadaki Türk

nüfusunun büyük bir kısmı Rusya ve Çin başta olmak üzere başka devletlerin sınırları içerisinde yaşar. Dolayısıyla Türk dünyasını oluşturan ülkeleri “bağımsız Türk Devletleri, özerk (Muhtar, yarı bağımsız) Türk Toplulukları, bir başka devletin idaresi altındaki Türk nüfus bölgeleri” (Türker, 2021: 1) şeklinde sınıflandırmak gerekir. Diğer taraftan tarihsel ve etno-kültürel bağlamda genel olarak Türk dünyasının sınırlarını bu şekilde tarif etmek gerekirken Türk kültür coğrafyası ve Türklerin 21. yüzyılda yaşamış olduğu bölgeler düşünüldüğünde Türk dünyası kavramının çerçevesi daha da genişler. Daha açık bir ifadeyle tarihsel “göçerevliliğin”, “modern göçerevliliğe” dönüştüğü 20 ve 21. yüzyılda Türkler sosyo-ekonomik sebepler başta olmak üzere çeşitli nedenlerle dünyanın pek çok bölgesine giderek hayat sürdürmektedir. Türkiye’ye yakınlığı münasebetiyle Avrupa bunun açık örneklerinden birisidir. Bu kapsamda Ersoy’a göre; “Türkiye Türklüğünün yanı sıra Türk dünyasının diğer bölgelerinden Türk nüfusunun da yoğun olarak yaşadığı Avrupa ülkeleri, Türklerin bugünkü yayılma alanları içerisinde. Türk kültüründe “modern göçerevliliğin” en yoğun ve yeni örneği olarak ifade ettiğimiz “Avrupa Türklüğü”, gittiği yerde kendi kalmakla birlikte yeni yaşam biçimleriyle terkip oluşturabilmiştir.” (2018: 10). Dolayısıyla Türk dünyası kavramını düşünürken Türklerin yoğun olarak yaşadığı ve Türk kültürünün yeni şart ve bağlamlarda neşet ettiği alanları da göz önünde bulundurmak gerekir. Başka bir söylemle, Türk diasporasını Türk dünyası kavramı içerisinde düşünüp ele almak yanlış olmayacaktır.

Türk dünyasının bu coğrafi, kültürel ve siyasi haritasının bir bütün olarak bir araya getirilmesi ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte söz konusu alanın genişliği ve başka devletlerin bölge ile ilgili emperyal politikalarının varlığı bugün için de önemli sorunlara yol açmaktadır. Henüz Sovyetlerin dağılmasından itibaren Soğuk Savaş’ın bitişi ile birlikte Türk dünyasının Türkiye başta olmak üzere diğer ülkeler açısından da aynı zamanda bir ekonomik pazar olması dikkat çeker. Ancak bölge ile ilgili diğer devletlerin politikaları ve yapılan akademik çalışmalarda ortak kanaat olarak ortaya konulan Türkiye’nin hazırlıksız yakalanması başta olmak üzere diğer Türk dünyası bağımsız devletlerinin mesafesi söz konusu pazarın hızlıca oluşmasına engel olmuştur. Kürşat Öncül’e göre bu tür değişim ve dönüşüm süreçleri pek çok etkene bağlı olarak hızlıca gerçekleştirilemez. O’na göre; “Osmanlı İmparatorluğu’nun yenileşme çabalarında olduğu gibi bir anlamda dünün kapitülasyonları ve günümüzün güçlü sermaye sahipleri bu tür yeni yapılanmalara karşı mesafelidir. Ayrıca bu tür gelişmeler zaman içerisinde bireysel, kurumsal ve sosyolojik alt yapısıyla birlikte şekillenecek unsurlardır.” (Öncül, 2017: 482). Türk dünyasının tarihî ve kültürel müktesebatının 21. yüzyılda bir araya gelmesindeki temel gerekçeler içerisinde ekonomi başlığını da tekrar vurgulamak gerekir. Nitekim doğalgaz ve petrol kaynakları başta olmak üzere diğer madenlerin ve ayrıca insan kaynaklarının genişliği Türk dünyası ülkeleri için fırsatlar sunar. Geliştirilecek enerji politikaları bu alanda öncü olarak Türk dünyasının birlikteliğinde ekonomik güvenlik alanı sağlayabilir. “Türk Dünyası Enerji İş birliği net ithalatçı pozisyonundaki Türkiye için enerji güvenliğinin sağlanması, net ihracatçı durumundaki Orta Asya Türk Cumhuriyetleri için ise Türkiye ve oradan da Avrupa pazarına erişimini güvenilir bir şekilde sağlanması açısından oldukça önemli ve gereklidir.” (Yurdadoğ, 2019).

Makalenin konusu bağlamında bakıldığında Türk dünyası konusunda temel politikaların ekonomik imkânların da desteğiyle kültür üzerinde olması gerektiğini ifade edebiliriz. Nitekim Türk dünyasının tarihsel müşterekliği kültürel temellere dayanır. Bu çerçevede alfabe birliği başta olmak üzere konu ile ilgili yapılan güncel çalışmalar hızlandırılmalı, Türk topluluklarının birbirleriyle olan etkileşiminin önü açılmalıdır. Arslan’ın (2016: 211) bu konudaki önerileri arasında Türk Dünyası Dil, Tarih ve Kültür Kurumu; Türk Dünyası Ekonomik ve Hukuk Kurumu; Türk Dünyası Spor Kurumu gibi yapıların oluşturulması yer alır.

Sovyetlerin dağılması ile ekonomik ve coğrafi birliktelik başta olmak üzere pek çok konu gündeminde olan Türk dünyasını temsil eden devletler bir yandan da bu durumun bir anlamda şaşkınlığını yaşamıştır. Zira akademik çevrelerce bilinen ve özellikle Türkoloji çalışmalarında doğal olarak tarihsel ve kültürel müştereklik konusu dönemin siyasetinin gündemine girmiştir. Bu çalışmada ele aldığımız kültürel müşterekler ve kültür politikaları söz konusu sürecin yansımalarıdır. Her kültürün mensup olduğu toplumun bir çeşit aynası olduğunu ifade eden İsmail Abalı’ya göre “soy-ırk, tarih, coğrafya, dil ve din başta olmak üzere bütün alanlarda hissedilen bu durum, o kültürün genetik kodlarını” (2018: 331) teşkil eder. Bu bağlamda Türk kültürünün genetik müştereklerine

bakıldığında sözlü edebiyat ürünlerinden yazılı kültüre, din folklorundan tören ve ritüellere, müzik ve sanat-estetik algılardan çocuk oyunlarına varıncaya kadar Türk halk kültürünün bütün başlık ve içerikleri Türk kültürel genetiğinin şifrelerini taşır. Dolayısıyla Türk dünyası kültür politikaları bu kültürel genetik temeline dayalı olarak geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Bunlara ek olarak; Sovyetlerin dağıldığı dönem ve sonrası Türkiye ile birlikte Türk dünyasının diğer bölgelerinde de yazılı medyanın yanı sıra görsel medyanın da yaygınlaştığı bir dönemdir. 2000'lerden itibaren ise geleneksel medyanın yanı sıra yeni medyanın internet ve mobil iletişim araçları vasıtasıyla kitleselleşmesi Türk dünyası kültürel farkındalığının artmasını sağlamıştır. Söz konusu süreçte romantik-milliyetçi motivasyonun yanı sıra müzik ve giyim-kuşam kültürü başta olmak üzere Türk dünyasına olan merak ve ilgi kitle iletişim araçları vasıtasıyla büyük bir hızla artmıştır. Böylece farklı coğrafyalardaki kültürel ürün ve içerikler medyada bir etkileşim aracına dönüşmüştür. Bu etkileşim tarzı, Türk kültürünün tarihi süreç içerisinde hem Türk boyları arasında hem de farklı toplumların yer aldığı diğer coğrafyalardaki etkileşim süreçlerine benzer biçimde pozitif yönden bir ivme kazanmasını sağlamıştır. Yine bu süreçte üniversiteler başta olmak üzere devletlerin çeşitli kurumları tarafından desteklenen ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla Türk dünyası temalı akademik faaliyetler hızla yaygınlaşmıştır.

Bu bölümün ikinci kavramsal başlığı olan Türk Devletleri Teşkilatı buraya kadar ana hatlarıyla izah ettiğimiz Türk kültür ve medeniyetinin tarihsel müşterekleri ve müktesebatı üzerinde şekillenmiştir. 20. Yüzyıl, başı ve sonu Türk tarihinin önemli kırılmalarının yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Yüzyılın başında yaşanan siyasal, kültürel, ekonomik ve askerî değişimler bu yüzyılın sonunda yine benzer şekilde görülür. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile 1990'lardan itibaren Türkiye Batı'ya yürürken yüzünü Doğu'ya da çevirmek durumunda kalmıştır. Bugün Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak tanımlanan yapının temelleri 1992'de atılmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan üyeleri; Macaristan, Türkmenistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) gözlemci üyeleri; Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT) ise gözlemci kuruluş olarak yer alır. 1992'de Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi ile başlayan süreç Türkiye'nin öncülüğünde ilerlemiştir. 3 Ekim 2009'a gelindiğinde 9. zirvede "Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi'nin Kurulmasına İlişkin Nahçıvan Anlaşması" Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" veya kısaca "Türk Konseyi" olarak adlandırılan kuruluş, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi, Aksakallar Konseyi ve İstanbul'da yerleşik Sekreteryar'dan oluşur. İstanbul'da toplanan 10. Türk Dili Konuşan Devletler Zirvesinde ise Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi kurulmuştur. 2010'da kurulan bu konsey ilk zirvesini "Ekonomi ve Ticaret İş Birliği" temasıyla 2011 yılında Almatı'da gerçekleştirmiştir. 2. Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi Zirvesi "Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği" temasıyla 22-23 Ağustos 2012 tarihlerinde Bişkek'te düzenlenmiştir. 3. Zirve 15-16 Ağustos 2013 tarihlerinde Azerbaycan'ın Gebele şehrinde "Ulaştırma" temasıyla; 4. Zirve toplantısı Türkiye'de Bodrum'da "Turizm" temasıyla; 5. Zirve toplantısı "Medya ve Enformasyon Teknolojileri" temasıyla 11 Eylül 2015 tarihinde Astana'da düzenlenmiştir. Konseyin 6. Zirve toplantısı "Gençlik ve Spor" temasıyla Kırgızistan'da düzenlenmiş olup zirvede Macaristan gözlemci üye olarak Türk Konseyi'ne katılmıştır. Konseyin Avrupa temsilcilik ofisi Budapeşte'de 19 Eylül 2019'da açılmıştır. 7. zirve 15 Ekim 2019'da Bakü'de "KOBİ'lerin Desteklenmesi" temasıyla gerçekleştirilirken bu zirvede Özbekistan Türk Konseyi'ne tam üye olmuştur. Konseyin 8. zirvesi Türkiye'de "Dijital Çağ'da Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler" temasıyla gerçekleştirilmiş, Türkmenistan gözlemci üye olarak katılmış ve bu Türk Devletleri'nin bağımsızlığının 30. yıldönümü kutlanmıştır. Yine İstanbul'da toplanan bu zirvede konseyin adı "Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)" olarak değiştirilmiş; teşkilatın orta ve uzun vadeli amaçlarını ortaya koyan Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi kabul edilmiştir. TDT'nin 9. zirvesi 11 Kasım 2022'de Semerkant'ta "Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru" temasıyla toplanmıştır. Burada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti TDT'ye gözlemci üye olarak katılmıştır. 2023'te Türkiye'de yaşanan deprem dolayısıyla zirve TDT Olağanüstü Zirvesi "Afet-Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım" temasıyla 16 Mart 2023'te Ankara'da düzenlenmiştir. Burada "Türk Yatırım Fonu Kuruluş Anlaşması" imzalanmış ve "TDT Sivil Koruma Mekanizması"nın kurulması çalışmaları başlamıştır. 3 Kasım 2023 tarihinde "TURKTIME" temasıyla Kazakistan'ın başkenti Astana'da gerçekleştirilen TDT'nin 10. Zirvesi'nde,

Ortak Bildiri ve Astana Senedi imzalanmış, 6 Şubat'ın "Afetzedeleri Anma ve Dayanışma Günü" olarak ilan edilmesine ve EİT'e gözlemci üye statüsü verilmesine karar verilmiştir. TDT'nin ilişki kurumları ise şunlardır: Uluslararası Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Yatırım Fonu, Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO), TURKPA (Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi), TURKSOY (Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı) (URL 1).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın faaliyet alanları siyasi iş birliği, ekonomik iş birliği, gümrük iş birliği, ulaştırma iş birliği, turizm iş birliği, eğitim iş birliği, enformasyon ve medya iş birliği, gençlik ve spor işbirliği, diaspora işbirliği, bilişim ve iletişim teknolojileri alanında işbirliği, enerji işbirliği, sağlık işbirliği, göç alanında iş birliği, tarım iş birliği, yargı alanında iş birliği, insani konular ve kalkınma alanında iş birliği, Müslüman dini kurumlar arasında iş birliği, uzay alanında iş birliği, insan kaynakları alanında iş birliği, uluslararası kuruluşlarla iş birliği, aile ve sosyal politika konularında iş birliği, içişleri bakanlıkları/polis teşkilatı arasında işbirliği, acil durum ve afet yönetimi bakanlıkları arasında işbirliği, konsolosluk işlerinde iş birliği, resmi araştırma merkezleri arasında iş birliği, Türk işbirliği teşkilatları koordinasyon komitesi bünyesinde iş birliği, çevre ve ekoloji bakanları arasında iş birliği, haritacılık kurumları arasında iş birliği, tapu ve kadastrodan sorumlu kurumlar arasında iş birliği, kültürel ilişkiler alanında iş birliği olarak belirlenmiştir (URL 2).

Tarihsel ve kültürel müşterek bağların yanı sıra 21. yüzyılda hukuk ve insan hakları başta olmak üzere yüzyılın şartları ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarına göre Türk dünyasının birlikteliği yukarıda da ifade edildiği üzere öncelikle başta temelli olarak düşünülmüştür. Ekonomik birliktelik düşünürlerinde ise öncelikle ulaştırma konusu gündeme gelir. 2009'da Nahçıvan'da yapılan toplantıdan itibaren Türk Keneşi üyeleri bu konuda somut adımlar atmaya yönelmiştir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan, bu adımlardan birisi olan Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Güzergâhı'na Özbekistan, Türkmenistan ve Macaristan'ın da katılması için de çaba harcamaktadır. Diğer bir ifadeyle "TUTG, Türk Dünyası için, ulaşım aracılığıyla ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye yardımcı olacak yeni bir "kervan yolu"nun hayata geçirilmesi için büyük bir fırsat sunmaktadır." (Taldybayeva, 2019).

2. Folklor/Kültürel Güvenlik Bağlamında 2040 Vizyon Belgesi

Makalede folklor ve kültürel güvenlik ilişkisi bağlamında Türk devletleri teşkilatı tarafından ilan edilen orta ve uzun vadeli hedefleri belirleyen 2040 Vizyon Belgesi'nin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Türk Devletleri Teşkilatının 1990'ların başlarından itibaren geçirmiş olduğu aşamalar teşkilatın faaliyet alanları ve politik hedefleri çeşitli yönlerden akademik ve popüler araştırmalarda ele alınmaktadır. Bizim burada dikkat çektiğimiz nokta ise kendi akademik bakış açımızdan kültürel güvenliğin Türkiye ve Türk dünyası bağlamında sağlanmasında folklorun bir çerçeve oluşturabileceği fikri ve 2040 Vizyon Belgesi'nin bu bağlamda okunmasıdır. Folklor araştırmalarında yeni bir kavram olan kültürel güvenlik Türk dünyası söz konusu olduğunda dikkatle ele alınması gereken bir konudur. Nitekim Osman Horata'nın (2017: 126) da ifadesiyle Türk dünyası coğrafyasının jeopolitik konumu kültürel dinamizm açısından önemli fırsatları barındırırken güçlü siyasal ve kültürel yapılara yakınlığı münasebetiyle de yozlaşma ve erime tehditleriyle karşı karşıyadır. Bu sebepten Türk dünyası çatısı altındaki ülkelerin kültür politikaları geliştirilirken söz konusu hassasiyetlerin dikkate alınması gerekir.

Dünyada sıcak çatışma alanları ve riskleri gündemi işgal ederken güvenlik konusunun ön plana çıktığı bir dönemde kültürel güvenlik kavramı öne çıkar. Kültürel güvenlik kavramı 20. yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile Soğuk Savaş'ın bitişi ve dünyada yeni mücadele alanlarının açılması ile gündeme gelmiştir. 20. yüzyıldaki dünya savaşları, bölgesel ve devletlerarası askerî çatışmalar yüzyılın sonuna gelindiğinde yeni ekonomik ve kültürel dinamiklerle birleşerek farklı mücadele biçimlerine dönüşmüştür. Konu ile ilgili akademik ve entelektüel çevreler güvenlik kavramını yeniden tartışarak geleneksel güvenlik anlayışının yerine yeni güvenlik yaklaşımlarını ikame etmişlerdir. Kopenhag Ekolü bu anlamda öncü tartışmaların yapıldığı ve yeni güvenlik paradigmasının çerçevesinin belirlendiği akademik çalışmalar ortaya koyar.

Temel insan ihtiyaçlarından birisi olan güvenlik; insan, toplum ve daha sonraki aşamada devlet sistemlerinin varlık ve sürekliliğini sağlar. Konuyla ilgili araştırmalarda güvenlik denildiğinde 20. yüzyılın sonlarına kadar askerî güvenlik konseptleri akla gelmekteydi. 20. yüzyılda yaşanan dünya

savaşları ve yüzyılın sonunda Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte askerî savaşların kültürel savaşlara dönüştüğü bir döneme girilmiş oldu. Buna bağlı olarak güvenlik kavramının çerçevesi genişlemiş geleneksel güvenlik anlayışları yerini yeni güvenlik anlayışlarına bırakmıştır. Geleneksel güvenlik anlayışında devletlerin ağırlıklı olarak sınır güvenliği esas alınırken yeni güvenlik anlayışında insan, toplum ve çevre güvenliği de dikkate alınmaya başlamıştır. Nitekim küreselleşme süreci kapitalizmin getirdiği yeni üretim-tüketim sistemleri ile Batı'nın başka coğrafyaları askerî istila biçimlerinin yanı sıra kültürel hegemonya yöntemlerini kullanarak da etkisi altına almasına yol açmaktadır.

İnsan hayatının varlığı ve sürekliliği ile ilişkili olarak gelişmiş olan güvenlik, zaman içerisinde değişip gelişerek modern devlet yapılarında sınırların korunması ve devletin varlığını sürdürmesini kapsamıştır. Güvenlikle ilgili yapılan kavramsal tanımlamalar, konunun geniş bir çerçevesi olması münasebetiyle sürekli güncellenir. Genellikle uluslararası ilişkiler terminolojisinde kullanılan güvenlik, küreselleşme öncesi dönemde ülkelerin dış tehdit algılarına göre şekillenmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmenin ulus ötesi ve çok boyutlu yeni tehditler ortaya çıkartması ile birlikte güvenlik kavramı devletlerin varlığının yanı sıra insan hayatını, toplumsal yapıları ve doğayı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Baysal ve Lüleci'ye göre, "Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte değişmeye başlayan güvenlik anlayışına 1990'larda akademik yazına hızlı bir giriş yapan Kopenhag Okulu önemli katkılarda bulunmuştur. Okulun getirdiği yenilikler "bölgesel güvenlik kompleksi teorisi, sektörel güvenlik yaklaşımı, güvenikleştirme teorisi" (2015: 90) şeklinde sıralanır. Küreselleşmenin dünyaya dayatmış olduğu tek tipleşme ve bizim çalışma alanımızla da ilişkili olarak kültürel yapıların imhası veya yozlaştırılması karşısında yeni güvenlik anlayışının ülkelere ve ilgili kuruluşlara geniş bir alan açtığını ifade edebiliriz. Kopenhag Ekolu'nde yapmış oldukları çalışmalar ile Ole Wæver (1995, 1998), Barry Buzan (1998) gibi isimlerin öncülüğünde ortaya konulan kavramlardan birisi de güvenikleştirme olmuştur. Buna göre bireysel, toplumsal ve çevresel bütün başlıklarda görülen risklere karşı güvenlik tedbirlerinin geliştirilmesi esas olmuştur. Yine Buzan (1998: 21) ve arkadaşlarına göre söz konusu tehditlerin niteliği bu tehditlere karşı alınacak önlemlerin de olağanüstü olması gerektiği sonucunu doğurur.

Gelişen yeni güvenlik anlayışında güvenlik politikalarının amacının askerî güvenliğin yanı sıra "insanların mutluluk ve refahını sağlamak" (Bilgin, 2010: 79) olması toplumsal- kültürel güvenlik anlayışını ön plana çıkarır. "Tanımsal olarak, toplumsal güvenlik büyük, kendi kendini idame ettiren kimlik grupları hakkında; bunların ampirik olarak ne olduğu hem zamana hem de mekâna göre değişir. Bu çerçeveye kimlik güvenliği de denir." (Buzan vd. 1998: 119). Hisarlıoğlu'na göre toplumsal güvenliğin çerçevesi şu şekildedir;

"...ulusal güvenliğin, devletlerin askerî ve siyasi güvenliğine ilişkin tehditlerin ortadan kaldırılmasından ibaret olmadığına ve kültür, kimlik, toplumsal cinsiyet, gelenekler ve dini inançlar gibi sosyolojik unsurlara yönelik tehditlerin de güvenlik gündeminde yer alması gerekliliğine işaret eden bir kavramdır. Bu yönüyle toplumsal güvenliğin referans noktası, devleti oluşturan askerî ve siyasi yapılar değil, kolektif kimliklerdir." (Hisarlıoğlu, 2019: 1).

Burada işaret edilen toplumsal güvenlik ve kimlik güvenliği arasındaki ilişki, bu çalışmadaki temel yaklaşımımızı da belirleyen kültürel kimlik ile folklor arasındaki bağ olmuştur. Louis Bélanger'in "Redefining Cultural Diplomacy: Cultural Security And Foreign Policy In Canada" (1999) başlıklı kültürel diplomasi ve kültürel güvenlik konusundaki öncü yazısında ortaya koyduğu üzere toplumsal ve kültürel güvenliğe yönelik tehditler bir milletin egemenlik haklarına doğrudan müdahale anlamına gelir. Dolayısıyla yeni güvenlik yaklaşımları çerçevesinde geliştirilen politikalar küreselleşen dünyadaki risk algılarına göre kültürel kimlikleri gözetici bir mantığa ve tasarıma sahip olmalıdır.

Makalenin üst başlığında ifade edildiği üzere kendi akademik çalışma alanımız olan folklor disiplini kültürel güvenliğin, toplumsal ve kimlik güvenliği boyutuyla merkezindedir. Folklorun dünyadaki gelişim süreci ve Türkiye'deki yüz yıllık serüvenine bakıldığında ele aldığı konular ve inceleme alanlarının yaşanan kültürel değişim süreçlerine paralel bir biçimde genişleyip derinleştiğini görülür (bkz. Çobanoğlu, 2023). Folklor disiplini halk hayatında kültürel kimliği inşa eden geleneksel unsurları bir taraftan inceleme bir taraftan da ortaya çıkan yeni kültürel ortamlardaki geleneksel ürün ve içerikleri anlama çabasıdır. Başka bir ifadeyle folklorun geleneksel yüzü

kültürel hafızanın korunması yönüyle kültürel kimliğin ve dolayısıyla da kültürel güvenliğin varlığına katkı sağlarken modern folklor çalışmalarının araştırma alanları, konuları ve yöntemleri kültürel güvenliğin geleceği ile ilgili çabalara katkı sağlar. Nitekim folklor kültürel bellekteki ürün ve içeriklerin tespiti ve incelenmesi ile yetinmeyip sözlü, yazılı ve dijital ortamlardaki kültürel ürün ve içerikler ile somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması gibi daha geniş bir çerçevede kültüre bakar. Folklorun geçmişten bugüne insan ve toplum hayatındaki bütün kültürel ürünleri, ortamları ve içerikleri ele alma, inceleme, değerlendirme ve uygulama çabasında bir bilim dalı oluşu, onu aynı zamanda kültürel güvenliği sağlama noktasında da bize göre merkezi bir konuma oturtur. Konu ile ilgili folklor alanında kültürel güvenlik kavramını kullanan literatür az olmakla birlikte bu alandaki bütün çalışmaların yeni güvenlik paradigmaları içerisindeki kültürel ve kimlik güvenliğine hizmet ettiği tespitini yapabiliriz. Dursun Yıldırım'ın folklor araştırmalarıyla ilgili yaptığı şu değerlendirmeler tezimizi destekler niteliktedir:

“Günümüzde folklor araştırmaları bir yandan çağdaş millî kültürlerin oluşturulmasına yardımcı olurken diğer yandan da, dışarıya doğru, yeni 'yaşama sahaları' temin etmeye yönelik bir hüviyet kazanmıştır. Çağımız dünyasında, istisnâ durumlar bir tarafa bırakılacak olursa, 'sıcak savaş' yerini büyük ölçüde bu yöndeki 'kültürel savaş'a bırakmıştır. İkinci tür savaşın en önemli elemanı tanıma, tanıtma ve yayılma aracı olan folklor araştırmalarıdır. Bir milletin kendini tanıtmayı ve başka milletleri tanıması, öğrenmesi için yararlanacağı en mükemmel kaynak folklorudur.” (1994: 2-3).

Folklorun geniş akademik vizyonu, sosyal ve beşerî bilimlerin kavşağında disiplinler arası bir bilim alanı olması gibi sıralanabilecek sebepler dünyanın içinden geçtiği süreçte dikkate alındığında kültürel güvenlik bağlamında önemini bir kez daha ortaya çıkarır. Bugün dünyada sıcak çatışmaların yoğunlaştığı, kültürel savaşlarının boyut değiştirerek ürün pazarlama ve kültürel hegemonya biçimlerinin ötesinde dijital bağlamları içeren yapay zekâ araçlarının birer silah olarak kullanılmaya başlandığı süreçler yaşanmaktadır. Soğuk Savaş'ın bittiği 1990'ların başlarından bugüne gelen süreçte dünyanın askerî, siyasi, ekonomik ve kültürel gündemlerinin yoğunluğu artmaktadır. Dolayısıyla artık güvenlik denildiğinde geleneksel ve yeni güvenlik anlayışlarının birlikte konuşulduğu tehdit biçimlerine bağlı olarak her başlıkta ulusal, bölgesel ve küresel önlemlerin alınması gerektiği bir yüzyıl yaşanmaktadır. Bu yaklaşımlar çerçevesinde Türkiye ile Türk dünyası arasındaki ilişkilere bakıldığında diğer güvenlik alanlarındaki iş birliklerinin yanı sıra en önemli başlığın kültürel güvenlik olduğu ortaya çıkar. Ortak geçmişten ortak geleceğe gidüş sürecinde tarihi ve kültürel doğal müşterekler bağlamında folklorun, Türkiye ve Türk dünyası arasındaki kültürel güvenliği sağlayıcı en önemli akademik çalışma alanlarından birisi olduğu görülür. Folklor temelli yapılan kültürel güvenlik çalışmaları Türk dünyasının yanı sıra küresel kültürel güvenliğe katkı sağlayacak model projeler ve yaşam alanları ortaya çıkartacaktır. Türk sözlü ve yazılı ortak belleğinden dijital geleceğe geçiş sürecinde folklor, kültürel güvenliği destekleyici veri ve içerikleri sağlayacak bir akademik noktadadır. Zira folklor alanında kültürel kimliğin temeli olarak kültürel bellek, kültürel miras gibi konularda özellikle son 20 yıllık dönemde yoğun çalışmalar yapılmaktadır.

20-21. yüzyıl aralığında kültürel-toplumsal bellek çalışmaları farklı sosyal bilim alanlarında yaygın olarak ele alınmıştır. Kentleşmenin ve dijitalleşmenin ortaya çıkarmış olduğu toplumsal kurumların dağılması, dönüşmesi veya yok olması süreçlerinde kültürel-toplumsal bellek konusunun önemi artmıştır. Söz konusu tarihi süreçte yeni üretim-tüketim araçlarının ve mekânsal bağlamda yeni yaşam alanlarının ortaya çıkardığı bireysel-toplumsal yapılarda bir anımsama biçimi olarak kültürel-toplumsal bellek unsurları farkındalık, kuşakların eğitimi ve “kuşaklararası ilişkiler” (Özdemir, 2019) ve geleceğin kültürel bağlamlarda inşası noktasında çeşitli işlevler üstlenir. Mekânlar, ritüeller-törenler, yeme-içme unsurları, giyim-kuşam, oyunlar-danslar, el sanatları, sözlü-yazılı-elektronik halk kültürü unsurları ile bu unsurların üretici-yaratıcıları, icracıları/aktarıcıları toplumsal-kültürel belleğin birer parçasıdır. Kültürel miras unsurlarının bizatihi kendisi birer bellek unsuruyken bu unsurların icra edildiği mekân ile birlikte diğer insan faktörleri de söz konusu kültürel biçimlerin sürdürülebilirliği açısından önemlidir (bkz. Oğuz, 2009). Buna ek olarak 21. yüzyılda ulaşım ve iletişim sistemlerinin değişim ve gelişim hızı karşısında yerel/ulusal kültür unsurlarını bir anlamda yapısöküme sürüklemesiyle birlikte toplumsal kimliklerin korunmasında ve yeni kuşaklara aktarılmasında kültürel belleğin rolü daha da artmıştır (Connerton 1999; Asmann 2003). Ekonomik küreselleşmenin bir ayağı olan kültürel küreselleşmenin bireysel/toplumsal tek tipleşmeyi

amaçladığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Buna çözüm arayışlarında BM çatısı altındaki UNESCO'nun kültürle ilgili yapmış olduğu çalışmalar başta olmak üzere bölgeler, ülkeler, kentler ve daha mikro ölçekteki yerel STK'lar ve diğer bileşenler çalışmalar yürütmekte, folklor disiplini ise kendi yöntemleriyle akademik araştırmalarını bu çerçevede yapmaktadır.

Genel olarak kültürel güvenlik ve folklor ile ilgili ortaya koymuş olduğumuz kavram haritası çerçevesinde bu makalede Türk dünyasının kültürel güvenliğine yönelik olarak 2040 Vizyon Belgesi örnek bir metin olarak okunmuştur. 2040 Vizyon Belgesi Türk Konseyinin 12 Kasım 2021'de İstanbul'da toplanan 8. Zirvesi'nde orta ve uzun vadeli hedefleri belirlemek için hazırlanmıştır. 2040 Vizyon Belgesi'nde (URL 3) Türk Devletleri Teşkilatının önceliklerinin, gelişiminin ve gidişatı konusunda bilgi verildikten sonra dört ana başlıkta ve alt başlıklarda stratejik hedefler açıklanır. Bu hedeflere bakıldığında dünyadaki yeni güvenlik yaklaşımlarına uygun biçimde riskleri en aza indirmeye yönelik bütün alanları kapsadığı görülür. Belgede ayrıca dünyanın genel durumu konusunda değerlendirmeler yapılarak vizyon belgesine duyulan ihtiyacın öncelikle fikrî altyapısı ortaya konulur. Buna göre belgede öncelikle dünya çapındaki hızlı değişimleri ve onların üzerimizdeki etkilerini tanımak ve ele almak için stratejik vizyon gerektiren bir çağda yaşanmakta olduğu vurgusu yapılır. 21. yüzyıldaki zorlayıcı şartlar karşısında politik, ekonomik ve kültürel alanlardaki bir yelpazede hazırlık, dayanıklılık, uyum ve dönüşüm kapasitesi gibi anahtar kavramların öne çıktığı ifade edilir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihi bağlara, ortak dile, kültüre ve geleneklere dayalı olarak kuruluşundan itibaren yaptığı çalışmalar ve diğer yönelimleri söz konusu anahtar kavramlarla bir yol haritası oluşturmaya da hazırlık olmuştur. Belgedeki ifadelerle göre "Türk Dünyası 2040 Vizyonu üyelerinin zamanımızın zorluklarını bireysel ve toplu olarak karşılama kapasitesini desteklemek için böyle bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Mevcut iş birliği ruhundan, her Üye Devletin kendi toplumlarının siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel standartlarını yükseltme temel amacına" hizmet etmek için faydalanılacaktır.

2040 Vizyon Belgesi'nde orta ve uzun vadeli iş birliği hedefleri şu ana ve alt başlıklarda belirlenmiştir: 1. Siyasi ve Güvenlik İş Birliği - Siyasi İş Birliği - Güvenlik İş Birliği, 2. Ekonomik ve Sektörel İş Birliği - Ekonomik İş Birliği,- Nakliye ve Gümrük - Bilgi ve İletişim Teknolojiler - Enerji- Turizm- Sağlık- Çevre- Tarım 3. Halklar arası İşbirliği - Kültür- Eğitim ve Bilim- Gençlik ve Spor- Diaspora- Enformasyon ve Medya- Sivil Toplum Kuruluşları ile İş Birliği 4. Üçüncü Taraflarla İş Birliği - Uluslararası Kuruluşlarla İş Birliği- İnsani Konularda Yardım ve Kalkınma Alanında İş Birliği.

2040 Vizyon Belgesi'ndeki dört ana başlıkta toplanan hedeflere bakıldığında tasarlanan orta ve uzun vade geleceğin çerçevesi çizilirken güvenlik ve iş birliği noktasında her konunun dikkate alındığı görülür. Bu süreçte yalnızca Türk dünyası coğrafyası ve bağımsız Türk devletleri değil aynı zamanda diaspora ile birlikte diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliğine yönelik adımların atılması konusunda da başlıkları açılmıştır. Dolayısıyla dünyaya kapalı devre bir Türk dünyası modeli oluşturmaktan ziyade çağın gerçekleri, ihtiyaçları ve uluslararası kuruluşlarla sağlıklı ilişkilerin oluştuğu bir vizyon ortaya koymak amaçlanmıştır. 2040 Vizyon Belgesi'nde siyasi ve güvenlik iş birliği ana başlığı altında güvenlik müstakil olarak ele alınmıştır. Burada ortaya konulan güvenlik yaklaşımının bir yanı sıra geleneksel güvenlik anlayışını yansıtan sınır ve devlet güvenliğini kapsarken diğer yanı sıra da yeni güvenlik paradigmasına uygun biçimde insani ve toplumsal meseleleri gözetilen bir anlayışta olduğu görülür. Güvenlik iş birliği başlığında şu amaçlar ortaya konulur:

"İş birliği Radikalleşme, şiddet içeren aşırılık, İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve terörizm tehditleriyle mücadele etmek ve sınır güvenliğini sağlamak için Üye Devletler arasında iş birliği ve bilgi paylaşımı amacıyla bir ağ oluşturma, Yasa dışı uyuşturucu ticareti, düzensiz göç, insan kaçakçılığı, yasadışı silah ticareti, organ kaçakçılığı, ekonomik, mali ve siber suçlar dâhil olmak üzere, ulus ötesi organize suçlarla mücadele için kolluk kuvvetleri arasında etkin iş birliği ve koordinasyonu sağlama, İnsani yardım, eğitim ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, daha iyi planlanmış müdahaleler gerçekleştirmek adına göç konularında çok taraflı iletişim kanalları ve işbirliği kurma".

Bu hedef ve yaklaşımlarda toplumsal güvenlik ile insanın refahına yönelik hedefler belirlenirken ağırlıklı olarak bunun devletlerin doğrudan müdahalesi ile yapılabileceği

öngörülmüştür. 2040 Vizyon Belgesi'nde üçüncü maddede Halklar Arası İş birliği ana başlığında kültür bir alt başlık olarak ele alınmıştır. Vizyon Belgesi'nin girişinde ortaya konulduğu ve yukarıda alıntıladığımız üzere Türk devletleri teşkilatının kökeninin ortak Türk geçmişindeki kültürel müktesebat olduğu vurgusu metinde net olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla kültür ile ilgili planlanan iş birliği yaklaşımları Türk kültür ve medeniyetinin tarihsel birikimine uygun olarak teşkilatın geleceğine dönük teminat anlamına da gelir. 2040 Vizyon Belgesi'nde kültürle ilgili ortaya konulan hedefler şu şekildedir:

“Kültür Türk toplumları arasındaki ortak noktaları daha fazla keşfetmek ve beraberlik duygusunu zenginleştirmek için Üye Devletlerin ilgili kurumları tarafından ortak sosyal, kültürel ve eğitsel faaliyetler geliştirme, Türk Dünyasının kültürel mirasının ortak bir listesini hazırlama, bu kültürel mirası koruma ve Türk Dünyasının kültürel mirasının geldiği ülkelere geri gönderilmesi için ortak eylemde bulunma, UNESCO'nun İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesine aday gösterilmesi için Üye Devletlerin ilgili kurumları ve Türk İş Birliği Kuruluşları arasında güçlü bir koordinasyon ve iş birliği sağlama, En önde gelen bilim adamlarının, şairlerin, düşünürlerin ve sanatçıların ortak Türk mirasını geliştirme ve Üye Devletlerin geleneklerini, göreneklerini, folklorunu ve Türk dünyasının kültürlerarası diyalogdaki rolünü besleme, Halklarımızı bir araya getirmek için her yıl ortak film festivalleri ve müzik ile sanat etkinliklerinin yanı sıra, diğer benzer kültürel aktiviteler düzenleme”.

Kültürel güvenlik konusu ele alınırken 21. yüzyılda kimlik güvenliğini inşa ve muhafaza eden temel araçlar içerisinde kültür politikalarının yanı sıra eğitim ve medya alanlarında yapılacak olan çalışmaların da önemi ortadadır. Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi'ni hazırlarken güvenlik ve kültür başlıklarının yanı sıra söz konusu alanları da gözeterek halklar arası işbirliği ana başlığında teşkilata üye devletlerin eğitim ve bilim başlığı ile enformasyon ve medya alanlarındaki işbirliklerinin de geleceğine dönük olarak hedefler ortaya koymuştur. Buna göre orta ve uzun vadede eğitim ve bilim hedeflerine bakıldığında ortak kültür ve medeniyetinin bir yansıması olarak çağın ve geleceğin şart ve ihtiyaçlarına cevap verecek bir müşterek eğitim ve bilim anlayışının inşa edilmesi öngörüldüğü anlaşılır. Bu hedefler aynı zamanda kültür konusundaki hedeflerin tamamlayıcısı niteliğindedir. Belgede yer alan konu ile ilgili hedefler şu şekildedir:

“Üye Devletler arasında yüksek öğretim alanında daha iyi iş birliği için müfredat ve kredi sistemini uyumlu hale getirme ve Üye Devletlerde diplomaların ve akademik niteliklerin tanınmasında iş birliği teşvik etme, Yenilikçi öğrenme yöntemlerinden, eleştirel düşünceden ve teknolojinin pratik kullanımından faydalanarak Üye Devletlerdeki eğitim sistemlerinin uluslararası standartları uyarınca daha da geliştirilmesinde katkı sağlama, Ortak Türk tarihi, kültürü, dili, edebiyatı ve coğrafyası ile ilgili bilimsel ve analitik araştırmaları yoğunlaştırma ve Üye Devletlerdeki okul müfredatlarında bu konulara ilişkin olarak yer alan seçmeli dersleri destekleme, 15 Orhun Süreci Değişim Programı aracılığıyla Türk Yükseköğretim Alanı'nı tamamıyla işlevsel hale getirme ve Türk Üniversiteleri Birliği'ni (TÜRKÜNİB) öncü iş birliği mekanizması haline getirme, Eşleştirme programları dâhil olmak üzere ortak politikalar ve araçlar vasıtasıyla öğrencilerin, araştırmacıların ve akademisyenlerin hareketliliğini artırma, Genç öğrencilerin ilgisini daha fazla çekmek için, ortak Türk tarihi, coğrafyası, edebiyatı, değerleri, kültürü ve gelenekleri üzerine yaratıcı ve modern tekniklerle eğitici videolar hazırlama, Akademisyenler, araştırmacılar ve öğrenciler için ulaşılabilir bilimsel yayın verileri geliştirme ve Üye Devletlerin bilimsel dergileri için ortak bir uluslararası dizin oluşturma, Girişimcilik ve mesleki eğitim konularında en iyi uygulamaları paylaşma ve bu doğrultuda bilgi ve becerilerin artırılmasına yönelik ortak projelerin gerçekleştirilmesine yönelik fırsatları araştırma, Ortak temel, pratik, yenilikçi ve başlangıç projelerinin hayata geçirilmesini destekleme, Ortak yenilikçi ekosistem geliştirme, Üye Devletler arasında teknoloji transferini destekleme ve bilimsel sonuçların ticarileştirilmesini teşvik etme, (Kabul edildi) Uluslararası belgelere uygun olarak etkin fikri mülkiyetin korumasını ortaklaşa teşvik etme, Ortak çevrimiçi açık erişimli bir Türk Dünyası ansiklopedisi oluşturma, Düşünce kuruluşları arasında işbirliğini hızlandırma ve ‘Türk Dünyası Düşünce Kuruluşları Ağı’ kurma”.

Güvenlik, kültür ve eğitim politikalarının geliştirilmesi müşterek bir vizyonla Türk dünyası coğrafyasında uygulanması bir anlamda kayıp zaman olarak niteleyebileceğimiz 20. yüzyıldaki olumsuz süreçleri telafi edecektir. Ancak tarım ve hayvancılık ekonomik sisteminin üzerine sanayileşme ve artık 21. yüzyılda dijitalleşme olarak gördüğümüz Yeni Çağ'da söz konusu başlıklardan bir diğer önemli konuda ulaşım, iletişim ve bunların ortaya çıkartacağı etkileşim

meselesidir. Türk dünyası halklarının kendi içerisinde birbirleriyle olan etkileşimlerinin yanı sıra bütün dünyaya dönük olarak da ulaşım ve iletişim sistemleri üzerinden Türk kültürünün taşınım aktarılması ayrı bir öneme sahiptir. Bir çeşit ulaştırma olarak tanımlayacağımız bu süreçte ulaştırmayı iki kapsamda ele almak gerekir. Türk dünyası ile ilgili ulaştırma ve ticaret yollarının geliştirilmesi projelerine yukarıda işaret edilmişti. İnsani hareketlilik anlamında ulaştırmanın bir boyutu “yolcu taşımacılığı iken diğer boyutu kitle iletişim” (Beşirli, 2016: 59) araçlarıdır. Bu bağlamda tekrar küreselleşmenin tektipleştirici veya yozlaştırıcı etkilerini hatırlatmak gerekirse geleneksel ve yeni medya araçları üzerinden uygulanan bu kültür politikaları karşısında yine aynı araçları kullanarak yerel ve ulusal kültürel değerlerin farkındalığını arttırmak bu kültürel yapılar üzerinden yeni mecralarda içerik üretiminin sağlanması ve dolaşıma girmesi söz konusu tekipleşme süreci karşısında önemli bir direnç alanı oluşturur. Kültürel güvenlik ve kimlik güvenliği bağlamında Türk dünyası kültür politikaları söz konusu olduğunda ise 20. yüzyıldaki Sovyet politikalarının üzerine 21. yüzyıldaki Batı emperyalizminin askeri, ekonomik ve kültürel benzer yaklaşımları karşısında Türk dünyası ülkelerinin ve kültür coğrafyasının birbirine tanınmasında daha açık bir ifadeyle tarihsel kültürel müşterekliği görebilmesinde medyanın önemli rolü vardır. Burada bir yanıyla geleneksel kültürel metin, yapı, kurum ve ürünlerin dolaşımında olması diğer yanıyla da yeni kültür ortamlarına bu metinlerden hareketle içerikler hazırlanması tasarlanan kültür politikalarına önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çerçevede Türk devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi'nde enformasyon ve medya alt başlığında tasarlanan hedeflerin kültürel güvenliğe yönelik olarak elektronik-dijital kültür ve iletişim kanallarının etkin bir şekilde kullanılmasının planlandığı görülür. Metinde bu hedefler şu şekilde sıralanır:

“Enformasyon ve Medya Türk işbirliğinin avantajlarını göstermek ve vatandaşları kardeş toplumlar ve diğerleriyle daha yakın etkileşime teşvik etmek için Üye Devletlerin vatandaşları arasında ortak değerler, gelenekler, tarih ve dayanışma konusunda farkındalığı artırmak üzere yükselen ve gelişen medyadan faydalanma, Üye Devletlerin kamu ve özel medya kuruluşları arasındaki iş birliğini pekiştirme, Yeni medya ortaklıkları kurma, medya profesyonellerinin hareketliliğini artırma ve medya inovasyonuna ve kaliteli gazeteciliğe uygun bir ortam yaratma, Daha büyük bir etki yaratmak için işbirliği, inovasyon politikası ve ağ oluşturmak amacıyla, Türk Dünyası genelindeki Ar-Ge enstitüleri ve üretim şirketlerinde yayıncılar, medya üretim şirketleri, içerik yaratıcıları, yeni girişimcilerden oluşan bir merkez oluşturma, Üye Devletlerin ortak özelliklerini, kolektif tarihini ve ortak değerlerini yansıtan film, dizi, belgesel, çizgi film ve ses materyallerinin üretimini destekleme”.

Türk dünyası coğrafyası merkezi Asya'dan Avrupa içlerine kadar uzanan boyutlarıyla dünyanın stratejik ve jeopolitik öneme sahip alanlarından birisidir. Coğrafi, insani ve kültürel anlamda bir çekim merkezi olan bu saha Türklerin dünya kültür mirasına tarihsel olarak sundukları değerler sistemi ve medeniyetin üretildiği bir alandır. Bu bağlamda bugün dünyanın süper güçlerinin ortaya çıkartmış olduğu medeniyet krizi ve güvenliksizlik algısı karşısında Türk dünyası coğrafyasının kültürel temelli bir müşterek yaşam alanı sunması dünyaya da bir model olacak niteliktedir. Ortak tarihten beslenerek ortak gireceğin kimliklere saygılı ve kültürel çeşitliliğe imkân veren bir kültür ve medeniyet tasavvurunun mümkün olduğunu göstermek 2040 Vizyon Belgesi'nin ruhuna yansımıştır. Bu genel değerlendirmeler ışığında çalışma alanımız olan folklorun bu yazının ana fikrini de oluşturan kültürel güvenlikle olan ilişkisi, bir sosyal ve beşeri bilim olarak önemli bir misyonu yerine getirir. Nitekim kültürel güvenlik kimlik güvenliği ve Türk dünyasının tarihsel kültürel müşterek bağları söz konusu olduğunda folklorun çalışma alanlarıyla örtüşen başlıklar karşımıza çıkar. Burada da Türk folklor çalışmalarının son yüz yıllık süreçteki birikim, deneyim ve vizyonunu da vurgulamak gerekir. Ersoy'a (2007) göre; “Türk halk bilimi gelmiş olduğu nokta itibarıyla toplumların yarınını şekillendirmede söz söyleyebilecek birikime sahiptir. Mensubu bulunduğumuz Türk kültürünün ve dünya üzerindeki Türk dilli halkların kimlik ve kişiliklerini kaybetmemesi, ortak tarihten köklenen bir bakış açısıyla yeni çağların varlığımız adına umutla karşılanabilmesi için Türk halk biliminin söz konusu birikiminden faydalanılmalıdır.” Buna ek olarak 20. yüzyıldaki siyasal ve kültürel krizler karşısında Türkolojinin başlangıçta dağılmış da olsa sonraki süreçte gelişen ve ilerleyen çalışmaları, Türk millî kimliğinin Türkiye ve Türk dünyası bağlamında muhafaza edilmesinde önemli bir rol oynadığı tespitini eklemek gerekir. Yine 2040 Vizyon Belgesi'nde bilim alanında yapılacak iş birliği hedefleri Türkolojinin bugüne kadar üstlenmiş olduğu görevleri geleceğe taşıma adına daha geniş çerçevede ortaya koyacak uygulamaları

beraberinde getirecektir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde konuyu folklor bağlamında kültürel güvenlik konusunda Özkul Çobanoğlu'nun öncü çalışmasındaki şu tespitleriyle tamamlayalım. Ona göre; “...inanılmaz bir hız ve güçle ulusal sınırları aşan kültürel değişme tufanına, kültürel güvenlik adına gümrük duvarları ve benzeri setler ve yasaklamalarla karşı çıkmak ancak geçici uygulamalar olabilir. Bundan daha da önemlisi, kültürel değişmelerle gelen yabancı kültürel unsurlar karşısında, kültürbilimin kılavuzluğunda Türk kültürel değer ve uygulamalarının kolayca yer değiştirip ortadan kalkmayacak şekilde yapı, işlev ve içerik bakımından güçlendirilmesidir.” (2010: 54). Türk devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi orta ve uzun vadeli olarak belirlediği hedefler, kültürel güvenlik ve kimlik güvenliğini sağlayacak çerçeve ve kapasiteye sahiptir tespitiyle bölümü bitirelim.

Sonuç

21. yüzyılda kültür hem savaş hem de barış aracı olarak devletler ve milletlerarası ilişkilerin merkezine oturmuştur. Yine bu yüzyılın ilk çeyreği tamamlanırken dünyanın bir bölümü henüz geleneksel bilgi sistemleri ile yönetilip üretim-tüketim araçlarını buna göre kullanmakta; başka bir bölümü ise gerçeğin yeniden üretildiği dijital çağa çoktan girmiş durumdadır. Yeni Çağ'ın öncüleri dünyadaki güç sistemlerinin de sahipleridir. Bu gücü kullananlar geçmişin aksine dünyadaki savaş ve mücadele biçimlerini, bilindik yöntemlerin dışında sanal paradan yapay zekâyâ uzanan bir çizgide yeni araçların kullanıldığı bir evreye taşımıştır. Aslında klasik savaş biçimlerinin 20. yüzyılın sonlarında eski geçerliliğini yitirdiğini ve 21. yüzyılın başlarından itibaren kültürün bir endüstriyel sektöre dönüşmesi ile yeni savaş yönteminin bu endüstriler üzerinden geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yöntemin sonuç vermediği veya doğrudan yer altı kaynaklarına erişim gerektiren bölgelere ise askerî müdahaleler kısmî olarak devam etmektedir.

Bugünden bakarak teknolojinin ve ulaşım-iletişim sistemlerinin insana, kültüre ve doğaya karşı kazandığı üstünlük bu yüzyıla kadar insanlığın geliştirmiş olduğu bilgi sistemlerinin güncellenmesi, değiştirilmesi veya tedavülden kalkmasına yol açmıştır. Bu makalede sosyal ve beşerî bilim dalı olarak folklorun geçirmiş olduğu akademik değişim süreci; sınırların coğrafyadan ve siyasi sistemlerden bağımsız hale gelmesi ile yeni boyutlar kazanan güvenlik yaklaşımları Türk dünyası kavramıyla ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Dünyanın içinden geçtiği “güvenliksiz” süreçte bize göre Batı kaynaklı olarak gelişmiş olan kaos ve medeniyet krizi karşısındaki arayışlar yeni fırsatları doğurmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Türk dünyası coğrafyasındaki devletlerin bir bölümünün bağımsızlığı Türk dünyasının geçmişten gelen müştereklerini siyasal, ekonomik ve kültürel birlikteliğe dönüştürme yolunda önemli fırsatlar yaratmıştır. 1990'ların başlarından itibaren Türk dili konuşan ülkeler olarak bir araya gelen bağımsız Türk cumhuriyetleri bugün Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) adıyla daha üst bir motivasyona dönüşmüştür. Teşkilatın ortaya koymuş olduğu 2040 Vizyon Belgesi gelenekten geleceğe giden süreçte Türk dünyasının problemlerine ve ihtiyaçlarına cevap verecek yaklaşımlar ortaya koyar. Ayrıca bu durum içinden geçilen medeniyet krizi karşısında yaşanılabilir bir coğrafya, siyasi, ekonomik ve kültürel güvenlik alanı tasavvuru açısından da dünyaya örnek teşkil edecek niteliktedir.

Folklorla kültürel güvenlik ilişkisi bağlamında 2040 Vizyon Belgesi'nde ortaya konulan yaklaşımları ve iş birliği başlıklarını kültürel güvenlik ve kimlik güvenliği ile bir araya getirdik. Yukarıda sıralandığı ve ele alındığı üzere Türk Dünyası Vizyon Belgesi'nde ortaya konulan iş birliği başlıkları sosyo-ekonomik, siyasi, askerî, kültürel alanları kapsamının yanı sıra eğitim, enformasyon ve medya teknolojileri ile çevre ve iklim değişikliğine kadar geniş bir alanı kapsar. Bu çerçeve 2040 Vizyon Belgesi'ndeki yaklaşımlar insan, toplum, ekonomi ve çevre güvenliği gibi yaklaşımları ortaya koyan yeni güvenlik paradigmasıyla örtüşür. Türkoloji merkezli folklor araştırmaları kültürel güvenlik noktasında kimlik güvenliğine katkı sağlayıcı verileri erken dönem çalışmalarından bu yana ortaya koymaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı 2040 Vizyon Belgesi Türk dünyası kültür politikaları başta olmak üzere kültürel güvenlik çalışmalarına ve folklor araştırmalarına alan açmaktadır.

Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar

- ABALI, İ. (2018). "Türk Kültürünün Genetik Kodları ve Canış-Bayış Destanı". *The Journal of Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 81, 329-343.
- ARSLAN, S. (2016). "Türk Dünyasının Birlikteliğinde Kültürün Rolü". *Turkish Studies*, 11/2, 149-216.
- ASSMANN, J. (2003). *Kültürel Bellek*. (Çev.: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı.
- BUZAN, B., Waeber, O., De Wilde J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.
- BARTHOLD, V. V. (2013). *Orta-Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*. (Çev.: Râgıp Hulusi Özdem), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- BAYAT, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BAYKARA, T. (2009). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- BAYSAL, B. ve Lülecî Ç. (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri*, 11(22), 61-96.
- BÉLANGER, L. (1999). "Redefining Cultural Diplomacy: Cultural Security and Foreign Policy in Canada". *Political Psychology*, 20(4), 677-699.
- BEŞİRLİ, H. (2016). "Türk Dünyasının Kültürel Etkileşiminde Sosyal Hareketliliğin Önemi". *Akademik Bakış Dergisi*, 56, 53-60.
- BURAN, A. (2007). *Kurşunlanan Türkoloji*. Elazığ: Manas Yayıncılık.
- CAFEROĞLU, A. (1983). *Türk Kavimleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- CHAMBERS, I. (2005). *Göç, Kültür, Kimlik*. (Çev.: İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı.
- CONNERTON, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*. (Çev.: Alaaddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2010). "Kültürel Güvenlik ve Kültürel Diplomasi Kavramsallaştırmaları Bağlamında Dil ve Ekonomi İlişkisi Üzerine Tespitler", 9. Türk Dünyası Ekonomi, Bilişim ve Kültür Forumu Bildiriler Kitabı. 51-56, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2023). "Cumhuriyetimizin Yüzyüncü Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi". *Türk Dili*, 72(862), 41-77.
- ERSOY R. (2018). "Avrupa Türklüğü Bağlamında "Türk Dünyası" Kavramını Yeniden Düşünmek." *Gazi Türkiyat*, Güz, 23, 9-18.
- ERSOY R. (2007). "Ortak Gelecek Oluşturma Bağlamında Türk Dünyası Folklorunu Uygulamalı Çalışmak Üzerine Bazı Görüş ve Düşünceler", Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine 5. Uluslararası Folklor Kongresi (17-19 Ekim 2007), Bakü-Azerbaycan.
- GOLDEN, P.B. (2013). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. (Çev.: O. Karatay). İstanbul: Ötüken.
- GÖKALP, Z. (1987). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Toker Yayınları.
- GÖKDAĞ, B.A. (2014). "2023'e Doğru Türkiye-Türk Dünyası Bütünleşmesi". *Yeni Türkiye*, 56 (10), 1009-1034.
- GÜNAY, Ü. ve Güngör, H. (1998). *Türk Din Tarihi*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- GÜNGÖR, H. (1998). *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*. Kayseri: Kıvılcım Yayınları.
- HORATA, O. (2017). "Türk Dünyası'nın Kültürel Ufukları: Tarihsel Bağlam İçinde Genel Bir Değerlendirme". *bilig*, 82, 117-131.
- İSİNA, A. (2014). *Türk Diasporası ve Türk Dünyası Vizyon 2023*. İstanbul: TASAM Yayınları.
- JOHANSON L. (2001). "Türk Dünyası'nın Sınırları: Türk Topluluklarının Gelişmesinde Bağlayıcı ve Ayırıcı Unsurlar", (Çev.: Nurettin Demir). *Türkbilig*, 2, 168-177.

- KAFESOĞLU, İ. (2014). *Umumi Türk Tarihi Hakkında Tespitler*. İstanbul: Ötüken.
- KAFESOĞLU, İ. (2005). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken.
- KÖSEOĞLU, N. (1996). *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*. İstanbul: Ötüken.
- OĞUZ, M. Ö. (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- ÖGEL, B. (1984). *İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi*. Ankara: TTK.
- ÖNCÜL, K. (2017) “Türkiye’nin Türk Dünyası Kültür Politikasında Problemler ve Çözüm Yolları”, *Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi*. (Ed.: Eray Musayev), 479-482, Antalya.
- ÖNER, M. (2014). “Türk Dünyası ve Türkoloji, “Selefler ve Helefler” I”, *Beynelhalg Simpozumunun Materialları*, 17-20, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası Bakı.
- ÖZAKPINAR, Y. (1997). *Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- ÖZDEMİR, N. (2019). “Kuşaklararasılık ve Kültürel Değişme”. *Çocuk ve Medeniyet*. C.4, S. 7, 125-149.
- ÖZTÜRKMEN, A. (2006). *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim.
- ROUX, J. P. (2007). *Türklerin Tarihi, Pasifik’ten Akdeniz’e 2000 Yıl*. İstanbul: Kabalıcı Yay.
- SOLMAZ, E. (2021). “Kültürel Aktarım Bağlamında Yunus Emre ve Şiirleri” *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 5(3), 1-16. doi: 10.29345/futvis.177
- TALDYBAYEVA, D. (2019). “Türk Konseyi Bünyesindeki Ulaşım Stratejilerinin Türk Dünyasına Katkısı”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Strateji Araştırmaları Kongresi*, Antalya.
- TEMUR, N. (2011). *Folklor ve İdeoloji Sovyetler Birliği Döneminde Kırgızistan’da Folklor Politikaları ve Çalışmaları 1917-1958*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- TURHAN, M. (1997). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: MÜİFV. Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, O. (2004). *Türk Tarihinin Sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- TÜRKER, Ö. (2021) “Çağdaş Türk Dünyası (Tarih-Coğrafya-Oluşum)”. *20. Yüzyılda Türkiye-Türk Dünyası İlişkileri*, (Ed.: Yıldırım, C. vd.) Ankara: Pegem Akademi.
- VURUCU, İ. (2010). *Türk Kimliğinin Yeni Boyutları*. Konya: Serhat Kitabevi.
- WAEVER, O. (1995). “Securitization and Desecuritization”, *On Security*. (edited by Ronnie D. Lipschutz), 46-86, New York: Columbia University Press.
- WAEVER, O. (2008). “Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 151-178.
- YILDIRIM, D. (1998). *Türk Bitiği*. Ankara: Akçağ.
- YILDIRIM, D. (2000). “Türk Sözel Kültüründe Süreklilik <Osmanlı Hanedanlığı Dönemi’nden Cumhuriyete>”. *Türkbilig*, 1, 32-45.
- YURDADOĞ V., Çiftçi H. ve Albayrak M. (2019). “Türk (Turan) Birliği Yolunda Enerji Politikaları”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Strateji Araştırmaları Kongresi*, Antalya.

Elektronik Kaynaklar

URL 1: <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseji.tr.mfa> (E.T. 12.10.2024)

URL 2: <https://www.turkicstates.org/tr> (E.T. 12.10.2024)

URL 3: <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf> (E. T. 14.10.2024)